

Nominalizazioa itzulpen teknikoan

Julio Garcia

Euskara Teknikoa
Euskal Herriko Unibertsitatea/Zientzia Fakultatea
644 PK. 48080 BILBO

Laburpena: Ezin uka ugari eta handiak direla gaztelaniaren interferentziak euskararen syntaxian eta lexikoan. Hizkuntza baten eta bestearen ezaugarri eta bereizgarriak ondo ez jakiteagatik, egitura bihurri, badaezpadako edo ulergaitzak sortzen dira hizkuntza batetik (gaztelaniatik) bestera (euskarara) bihurtzean. Artikulu honetan, era xume eta lauan, erdal nominalizazioa euskaratzean maizenik egin ohi diren okerrak edo erabilera makurrak jorratuko ditugu. Azalduko dugu zer den nominalizazioa, nola sortzen den nominalizazioa hizkuntza batean eta bestean, zer bereizgarri ageri ditu euskarazko nominalizazioak gaztelaniazkoaren aldean, zer akats etorri ohi diren bereizgarri horiek kontuan ez hartzetik eta, azkenik, zein beste egituraz balia gaitzkeen erdal nominalizazioa euskaratzeko¹.

SARRERA

Noiz edo noiz testuren bat euskarara itzuli behar izan dugunok badakigu —gure baitan sufritu baitugu— jardun hori ez dela batere erraza. Haren bitarte osoan, izan ere, oztopoak eta eragozpenak sortzen zaizkigu aukeran, hala lexikoan, ez dugulako hiztegieta hitz edo termino egokirik atzematen, nola syntaxian, egitura sintaktiko hautarik edo biribilik lortzen ez dugulako. Orobat, betiere dudak hartzen gaitu sorrera-testuko formari lotu behar gaitzaizkion, edo, aitzitik, askatasunez behar dugun jokatu eta adierazkizuna gure erara eman.

Lehenengo arazoa gaitz da erantzuten, eta, hein batean, gaur egungo teknologiak ematen dizkigun bitartekoez balia gaitzke oztopo edo eragozpen horiek nolabait gainditzekotan; alegia, Internet-en sarturiko nazioarteko

---

¹ Eskerrak eman behar dizkiet Xabier Alberdi, Iñaki Ugarteburu eta Igone Zabalari beren ohar eta iruzkinengatik.

datu-banku terminologikoetara jo dezakegu². Baina ez —alajaina!—, haietan euskal ordain egokia aurkitzeko —tamalez ez baitago halako bankuetan euskarazko terminologia sartua—, baizik ikusteko nolako erantzunak eman dizkioten auzo-hizkuntzetan arazo terminologiko jakin horri, eta haiek eredu edo oinarri hartuz euskararentzat konponbide egokia bilatzeko.

Sintaxitik datorkigun arazoa egokiro konpontzea, ordea, gure esku dago nolabait, edo, behintzat, haren konponbidea eskurago dugu terminologiarena baino; azken batean, gure euskararen kalitatea hobetzean datza, ez bestetan: hizkuntza ondo ezagutzeak biziki errazten digu itzulpenetan egitura sintaktiko egokiak aurkitzea. Eta hizkuntzaren ezagutze on horrek balioko digu, gainera, interferentziaz egiten diren kalko sintaktikoak saihesteko: gogoan hartu behar dugu hizkuntza batetik bestera bihurtzea ez dela hizkuntza bateko hitz baten ordeztu beste hizkuntzako hitz bat, itxuraz ordaina, jartzea bakarrik; aitzitik, hizkuntza bakoitzaren ezaugarri, tasun eta berezitasun guztiak hartu behar dira aintzat, eta haien arabera jokatu. Guztiarekin ere, maiz asko arazoa ez da itzultzailearen hizkuntza-gaitasunean egoten, itzuli beharreko testuaren estilo bihurri eta egoskorrean baizik.

Itzulpena gauzatzeko modua, azkenik, itzultzailearen mende dago, edo haren «itzulpen-filosofiaren» mende. Itzulpenari ekin aurretik geure buruari galde egin behar diogu nolako itzulpena egin nahi dugun eta zeri emango lehentasuna, mamiari ala formari, komunikazioari ala sintaxiari. Zer esanik ez, itzultzailea ez da beti bere eskuko izaten halako aukera egiteko: ez da berdin izaten literatura itzultzea edo zientzia itzultzea, bada helburuak, testu-mota batean eta bestean, ez dira bat etortzen eta, gainera, literaturak badu estilo-osagai bat testu tekniko-zientifikoek ez dutena. Testu teknikoak, bestalde, denotatiboak dira batik bat, eta zerbaiten berri ematea dute helburu behinena. Hori dela eta, eginkizun komunikatiboa da haietan garrantzitsuena, eta, beraz, harexeri begiratu behar dio oroz gain itzultzaileak, jatorrizko testuko formari itsu-itsuan lotu gabe.

Artikulu honetan aztergai den egituraren, hau da, nominalizazioaren itzulpen-arazoak, nire iritziz, itzultzailearen «itzulpen-filosofiari» loturik daude gehienbat. Izan ere, maiz erdal forma edo egiturari besteri ez begiratuz euskaratzen da, forma horren euskal ordain zuzen-zuzena aurkitu nahi hutsean. Eta, jokabide makur eta zuzendu beharreko horren ondorioz, itzulpenak

---

² Euskaraz ere badugu horrelako bankua Internet-en, Euskalterm alegia (www.uzei.com). Euskarazko banku horrek, hala ere, ezin eman diezaieke erantzunik duda terminologiko guztiei, batez ere gaia oso espezializatua delarik. Hori gertatzen denean, nazioarteko banku terminologikoetara jo behar dugu laguntza eske:

— <http://eurodic.ip.lu/cgi-bin/edicbin/EuroDicwww.pl>
— http://www.granddictionnaire.com/_fs_global_01.htm

kaskar eta ulergaitzak izaten dira, edo agramatikaltasunaren muga-mugan dira, muga horretaz harago ez badaude.

Lan honetan, adibideen bidez, saiatu naiz, nire ahalaz, egitura honen itzulpenaren inguruan sor daitezkeen arazoei erantzuna ematen, baina beti nire «itzulpen-filosofiari» eutsiz, hau da, testuen eginkizun eta helburu komunikatiboari lehentasuna emanaz eta forma bigarren mailan utziz.

ZER DA NOMINALIZAZIOA?

Lehenik eta behin, jakina, aztergai dugun egitura definitu behar dugu. Beraz, zer da nominalizazioa? Zer ulertzen da nominalizazioaz? Era labur eta lauan esanik, nominalizazioa aldaketa da, kategoria-aldaketa; eta haren ondorioz, hitz edo elementu lexiko bat (dela aditza, dela izenondoa) izen bihurtzen da. Horrela, *erosi* aditzetik *erosketa* edo *erosle* izenak (edo nominalizazioak³) sor ditzakegu, eta *eder* izenondotik *edertasun* izena. Lantxo honetan, aditzetiko izenei lotuko gaitzaizkie batez ere, eta hauetan *erosketa* gisakoei, hau da, prozesu-izenei [1].

PROZESU-IZENEN EZAUGARRIAK

Izaera lexikoa

Mota honetako izen edo nominalizazioetan, gorago adierazia denez, aditzetik eratorritako izenak daude sailkatuak:

- (1) a. Koldo etorri da = Koldoren etorrera
- b. Liburua irakurri da = liburuaren irakurketa
- c. Denbora kurbatzen da = denboraren kurbadura

Eta oinarri duten aditzaren semantikaren arabera sailka daitezke [2]:

- a) Ekintza-aditzetatik eratorritako izenak: *eraiketa, etorrera, ekarpen, haustura, ekoizpen...*
- b) Egoera-aditzetatik eratorritako izenak: *egoera, jakinduria, ezagutza, sufrimendu, irudipen...*

Lehenengoetan beste sailkapen bat egin daiteke, eta bereizi, batetik, ekintza adierazten duten izenak eta, bestetik, emaitza adierazten dutenak. Arazoa da, baina, bereizketa semantiko horrek ez duela islarik izenen morfologian (forman); eta izen berak —geroago ikusiko dugunez— adiera bat

---

³ Hala elementu lexikoa izen bihurtzeari nola bihurtze horren ondoriozko izenari esaten zaio *nominalizazio*.

(ekintza) edo bestea (emaitza) har dezake testuinguruaren arabera. Hartara, *halakoren diru-ekarpena* nominalizazioak *halakok dirua ekartzea* adieraz dezake (ekintza) —edo *ekarri izana*, aspektuaren arabera—, baina berebat *halakok ekarritako diru-kantitatea* (emaitza): *halakoren diru-ekarpena oso handia izan da*. Bereizketa semantiko hori kontuan hartu gabez, nominalizazio ezegokiak egiten dira zenbaitetan, bide ematen baitiote irakurleari haien irakurketa makurra egiteko⁴.

Eraketa

Nominalizazio-mota hau aditzoinari erator-atzizkiak erantsiz eraten da gehienbat; atzizki horietarik hainbat ditugu euskaraz (*-keta*, *-pen*, *-kuntza*, *-era*, *-kizun*, *-kunde*, *-mendu*...). Horrela sorturiko izenak objektu-izenen antzera (*liburu*, *mahai*...) jokatzen dira eta hauek bezalako ezaugarri sintaktikoak ageri dituzte. Lan honetan ezaugarri horietarik batek bakarrik ardura digu: zer laguntzaile⁵ hartzen dituzten prozesu-izenek eta, bereziki, nola lotu behar zaizkion laguntzaileok izenari; izan ere, bide oker edo ezegokia aukeratzetik etorri ohi dira itzulpen kaskar eta badaezpadako gehienak.

Eratorpena ez dugu, baina, nominalizazioari erantzuna emateko bide bakarra; bai baitugu, horretaz gain, aditz-izenaz baliatzea: *etortze*, *irakurtze*... Morfologiari dagokionez, aditz-izena aditzoinaren gainean eraikitzen da *-t(z)e* atzizkia erantsiz, eta, sintaxiari begira, nolabaiteko bitasuna ageri du:

---

⁴ Bereizketa semantiko hori egin beharraren frogagarri dugu, esaterako, ondoko adibidea, euskarazko testu batetik aterea:

a)...: orain arteko lanen bilketa eta berrikuspena eginez, eta [gaur egungo arauen arabera sinboloen egokitzapena eta eguneratzea proposatuz], horiek guztiak katalogo modura aurkeztuz.

Emaitza adierazi nahian erabiliak dira esaldi horretan *egokitzapen* izena eta *eguneratze* aditz-izena. Baina, izatez, emaitza ez baina ekintza ematen dute aditzera, testuinguruaren barruan irakurtzen direnean: alegia, «sinboloak gaur egungo arauen arabera egokitu eta eguneratu behar direla proposatu dutela». Emaitza adieraztekotan, askoz ere egokiago da, nire ustez, esaldia beste honetara eraikitzea:

b)...: orain arteko lanak bildu eta arakatu ondoren, gaur egungo arauen arabera egokitu-tako eta eguneratutako sinboloak proposatu dira, eta sinbolo horiek katalogo modura aurkeztu.

⁵ *Izenaren laguntzaile* «terminoren» pean sar daitezkeen elementuetan murrizketa egingo dugu. Alegia, adjektiboak ere izenari lagun egiten diote (etxe *handia*); beraz, horiek ere izenaren laguntzaile dira. Baina, artikulua honetan, *laguntzaile* hitza erabiliz, laguntzaile-mota jakin bati gagozkio, izenlagun betebeharreko postposizio-sintagmei hain zuzen [4] (*Koldoren* etxea) —erosotasunez, mota horretako sintagmei izenlagun esango diegu artikuluan, eta adizlagun betebeharreko postposizio-sintagmei (*Koldo gaur goizean* heldu da) adizlagun—.

«...ber denboran aditzen eta izenen izenaren ezaugarriak agertzen dituzte horrelako formek... Izaera bikoitza honako puntu hauetan ikus daiteke:

- Subjektuari dagokion izen sintagma genitiboan agertzen da (izenlagunak bezala) edo bere kasu gramatikalean (ergatiboan nahiz absolutiboan). Lehenbiziko kasuan izenaren ezaugarriak erakusten dizkigu; bigarreanean, aitzitik, aditzarenak:

(103) *Jesusen* zerutik jaustea

(104) *Jesus* zerutik jaustea

- ... ». (Euskaltzaindia, 1993) [3]

Bi aukera hauetaz gain, beste bi ere badakarzkigu Euskaltzaindiak [3], bata zuzena (112) eta bestea okerra (113):

(112) *Jesusen* zerutikako jaustea.

(113) *Jesus zerutikako jaustea

Lau aditz-izenetatik, ezberrik gabe, (112) adibidekoak dauka agerikoe-na izenaren tasuna; haren bi laguntzaileak (*Jesusen eta zerutikako*), izan ere, izenlagun dira, izen «arruntetan» bezala [gogoan hartu behar da izenak izenlagunak (*zerutiko*) bakarrik hartzen dituztela laguntzaile eta, hortaz, *zerutik*, adizlagun baita, nekez ager daitekeela izenaren lagun].

Hona liburu horretako beste adibide batzuk, egitura honen nondik norakoa ikusteko:

(107) *belarra* moztera joan da

(108) *belarraren* moztera joan da

(109) *belar* moztera joan da

(114) [zuk *belarra* moztea] gauza ona da

(115) *[zuk *belarraren* moztea] gauza ona da

(116) *[zuk *belar* moztea] gauza ona da

(115) eta (116) adibideetan *zure* behar da.

Bukatzeko, egitura honen beste bi oinarritzko ezaugarri adierazi behar ditugu. Batetik, deklinabide-atzizkiak hartzen dituela: *ikustea, ikusteak, ikusteari, ikusten, ikusteko, ikustetik...*; bi deklinabide-marka izan ezik: destinatiboa (*-rentzat*) eta hurbiltze-adlatiboa (*-rantz*). Eta, bestetik, perpausaren barruan edozein izenek bezalako betekizun sintaktikoak egiten dituela, hau da, subjektu, objektu zuzen, zirkunstantzial ... izan daitekeela.

Ezaugarri semantikoak

Ezaugarri semantikoei dagokienez, gisa honetako izenek aipagarriena dute, nonbait, beren laguntzaileekin aditzek perpaus-osagaiekin bezalako

erlazio semantikoa ezartzen dutela. Adibidez, demagun ondoko perpaus hau:

(2) Urliak Gorbeia landaredia deskribatu zuen

Bertan, *deskribatu* aditzaz gain, beste bi osagai ageri dira: *urliak* eta *Gorbeia landaredia*. Sintaxi aldetik, lehenengoa (*urliak*) perpausaren subjektua da eta bigarrena (*Gorbeia landaredia*) objektu zuzena; semantika aldetik, berriz, lehenengoa ekintzaren egilea dugu (deskribatzailea) eta bigarrena gaia (deskribatua), eta bioi argumentu deritze.

(2) perpaus horretatik abiatuz, ondoko egitura (izen-sintagma) ateratzen da nominalizazioz:

(3) Urliaren Gorbeia landarediaren deskribapena

Eta han ere antzeman dakieke erlazio semantikoei, ardatz-izenaren (*deskribapena*) eta haren laguntzaileen artean (*urliaren eta Gorbeia landarediaren*), eta erlazio horiek bat datoz (2) perpausaren direnekin. Zeren nominalizazioan berebat ezagut baititzakegu deskribatzailetzat *urliak* eta deskribagaitzat *Gorbeia landaredia*.

Zerbait sintaxiari buruz

Aurreko ataleko (2) eta (3) adibideetatik atera daitekeenez, nominalizazioz izen-sintagmak⁶ sortzen dira perpausetatik abiaturik⁷. Halako sintagmetan, aditzetik (perpausetik) eratorritako izena dugu nukleo edo ardatz, eta perpausetik gainerako osagaiak izen horren laguntzaile. Eta laguntzaile horiek, edozein izen-sintagma arruntetan bezala, izenlagun izan behar dute (berriro gogoratu behar dugu euskaraz izenak ez duela laguntzaile horietaz besterik onartzen); horrenbestez, izenari atxiki beharreko laguntzaileek edo *-ko* edo *-ren* kasu-marka eraman behar dute. Horren arabera, (4.a) perpausetik ez dugu zilegi, adibidez, (4.b) edo (4.c) nominalizazioak sortzea:

- (4) a. Tximista bat kanalean zehar agertzen da eta, horren ondorioz, oxigeno guztia erretzen da.
b. *[Tximista baten agerpenarengatik kanalean zehar⁸], oxigeno guztia erretzen da.
c. *[Kanalean zehar tximista baten agerpenarengatik],...

---

⁶ Sintagmari «izen-sintagma» esaten zaio baldin eta haren ardatza izena bada.

⁷ Perpaus osoa izen-sintagma bihurtzeari ere esaten zaio «nominalizazio».

⁸ Testuingurutik at, hala nola izenburuetan, zilegi izaten dira «Tximista baten agerpena kanalean zehar» gisako nominalizazioak.

Kanalean zehar egitura, alabaina, kategoriaz postposizio-sintagma da eta betekizunez aditzaren laguntzailea, ez izenarena; beraz, honi ez baina hari lagun egin behar dio. Nominalizazio zuzena egingo bada, horrenbestez, *kanalean zehar* postposizio izenlagun bihurtu beharra dago, *-ko* atzizkia erantsiz: *kanalean zeharreko*.

(5) #⁹Tximista baten kanalean zeharreko agerpena.

PROZESU-NOMINALIZAZIOEN ITZULPENEA

Bi gai ukituko ditugu batik bat atal honetan: batetik, zein oker eta arazo agertzen diren maizenik itzulpenetan nominalizazioaren inguruan eta, bestetik, zein beste bidez edo egituraz balia gaitzkeen erdal nominalizazioaren euskaratzean ordain zuzenaz («euskal nominalizazioaz») gain.

Oker eta arazorik maizkoenak

a) *Gaztelaniaren interferentzia*

(4.b) eta (4.c) adibideetan zuzendu beharreko okerra, esaterako, oso ohikoa izaten da itzulpen-lanetan (gaztelaniatik euskararakoetan), itzulpenaren egilea jardun horretan ondo trebatu gabea delarik. Izan ere, sarri askotan halako itzultzaileak, erdal egiturari besteri begiratu gabez, gaztelaniako nominalizazioaren ereduazko itzulpena egiten du; eta ez du kontuan hartzen bi hizkuntza darabiltzala eta hizkuntza bakoitzak bere berezitasunak eta bereizgarriak dituela.

Nominalizazioari dagokionez, bereizgarri bat —nire ustez oso garrantzitsua— da, adibidez, nola nominalizatzen den perpausa hizkuntza batean eta bestean. Horrela, bi hizkuntzok ez dute, berez, zer bereizirik agertzen ardatz-izenak sortzeko bidean, batean zein bestean aditzetatik sor baitaitezke eratorpenez (hizkuntza bakoitzeko bitartekoez baliatuz, jakina). Laguntzaileetan, aldiz, ez da halako bat-etortzerik gertatzen. Gaztelaniaz, esaterako, perpausa nominalizatzean subjektuak eta objektu zuzenak «itxura» aldatzen dute (*de* preposizioa hartzen dute), baina gainerako perpaus-osagaiak (zirkunstantzialek, alegia: denborazkoek, lekuzkoek, moduzkoek...), berriz, perpausuan dute «itxurari» eusten diote; hau da, aldatzen dute betekizun sintaktikoa (aditzaren osagarriak izatetik izenaren osagarriak izatera igarotzen dira), ez ordea forma:

---

⁹ # ikurraren bidez adierazten da segida hori zuzena dela gramatikaren aldetik, baina badaezpadakoa edo zalantzarria semantikaren aldetik.

- (6) a. Aparecer *una chispa por el canal*
b. La aparición *de una chispa por el canal*

Euskarazko nominalizazioan, ostera, aditzaz gain perpaus-osagai guztiek jasotzen dute aldaketa forman, ez betekizun sintaktikoan bakarrik (ik. 5. adibidea). Eta, hain zuzen, bereizgarri hori aintzat hartu gabe egin ohi dira nominalizazioaren honelako itzulpen ustelak:

- (7) *...[**materiaren egoera berri batera aldaketa**] auresateko bidea eman dute
- El cambio de la materia a un nuevo estado
  - materia egoera berri batera aldatzen da
- (8) *Baina[**argiaren ekoizketak urdinaren gaman**] langa energetikoa bikoizten du
- La producción de luz en la gama del azul
  - argia urdinaren gaman ekoizten da
- (9) ***[Sistema isolatu batean L-ren kontserbazioa]** espazioaren isotropiaren mende dago
- La conservación de L en un sistema aislado
  - Sistema isolatu batean kontserbatzen da L
- (10) *Teknologia modernoak eta [**irratien presentziak etxeetan**] asko zabaldu dituzte ideia hauek
- La presencia de las radios en las casas
  - Etxeetan irratia izaten dira

Adibide hauetan *egoera berri batera*, *urdinaren gaman*, *sistema isolatu batean* eta *etxeetan* sintagmek, betekizunez izen-laguntzaile izanik, perpaus bezalako forma ageri dute, hau da, adizlagun-forma; horren ondorioz, nominalizazioak gaizki eratuak dira, adizlagunak gaberik izenlagunak behar dituztelako laguntzaile.

b) *Euskal ordainik eza*

Itzulpen horiek zuzentzeko biderik erraz edo agerikoena izango litzateke, zer esanik ez, gaztelaniazko izen-laguntzaileak izenlagun gisa euskaratzea. Baina hortik ere etortzen zaizkio buruhaustea itzultzaileari, askotan ez baitu izenlagun zuzen eta egokirik aurkitzen. Alegia, (7) adibidean aise eratzen da euskaraz izenlaguna *a un nuevo estado* erdal egituraren ordainean: *egoera berri baterako*; azken batean, hura sortuko bada, ez dago *egoera berri batera* adizlagunari *-ko* atzizkia erantsi besterik, eta eguneroko hizketan erruz erabiltzen ditugu halako izenlagunak: *Bilbora doan autobusa/Bilborako autobusa*, *Egiptora egindako bidaia/Egiptorako bidaia*...

Beraz, nolabait esatearren, «izena (*cambio*) + *a* preposizioa + leku-izena (*situación*)» gaztelaniazko segidak badu ordain sintaktiko zuzena euskaraz: «leku-izena (*egoera*)-rako + izena (*aldaketa*)».

(8-10) adibideetan, aitzitik, itzulpena ez da hain «automatikoa». Oraingo honetan *en* preposizio-sintagmetatik abiatzen gara (*en la gama del azul, en un sistema aislado, en las casas*). Erdal sintagma horiek, adberbio izanik, badituzte ordain zuzenak euskaraz: izen-sintagma + *n* (*urdinaren gaman, sistema isolatu batean, etxeetan*); baina, izenaren laguntzaile izanik, ordainak —izenlagunak— ez dituzte hain zuzenak eta bat-batekoak: gaine-rako adizlagunetatik eraturiko izenlagunez bestera, *-n* adizlagunetik sortuak hasierako kasu-marka (*-n*) galtzen du, eta harekin batera gaztelaniazko egituraren buruan ageri den *en* preposizioaren ordain semantikoa ere. Hots, *nondik* adizlagunetik *-tiko* izenlaguna sortzen da *norantz* adizlagunetik *-rantzko, norentzat-tik -entzako...*; eta haietan guztietan eusten zaio gaztelaniaren eta euskararen arteko banan-banako erlazio sintaktiko-semantikoari: *desde = -tik/-tiko, hacia = -rantz/-rantzko, para = -entzat/-entzako*. Baina *non* adizlagunetik *-ko* izenlaguna ateratzen da, ez *-ngo*; *-ko* hori *de* erdal preposizioaren ordain gisa erabili ohi da gehienbat, eta nominalizazioetan erabiltzen bada izen-sintagmari adiera bat baino gehiago eman diezaioke irakurleak:

- (11) a. #argiaren urdinaren gamako ekoizpena
b. #urdinaren gamako argiaren ekoizpena
- (12) a. #L-ren sistema isolatuko kontserbazioa
b. #Sistema isolatuko L-ren kontserbazioa

Arazo horren erantzun bat dateke *-ngo* izenlaguna erabiltzea, hau da, adizlagunaren kasu-marka agerian atxikitzen duen izenlaguna:

- (13) materiaren hutseango deformazioa
  - deformación del material en el vacío
  - materia hutsean deformatzen da
- (14) oxigenoaren uretango neurketa
  - medición de oxígeno en agua
  - oxigenoa uretan neurtzen da

Hala ere, izenlagun horrek ez du lekukorik euskarazko literatur tradizioan; azken urteotan testu teknikoetako nominalizazioetan usutxo ageri da baina¹⁰.

¹⁰ Asmo arau-emailea ez badarabilt ere —eta gainera ez dut horretarako eskurik—, gomendagarri deritzot, bai, halako izenlaguna ez erabiltzeari.

Beste irtenbide bat izan daiteke, esaterako, makulu-aditzaz baliatzea. Halako aditzaren agertzeaz lortzen da *-n* kasu-marka agerian gera dadin eta ez da galtzen, beraz, *en* preposizioaren ordain sintaktikoa:

- (15) hutsean **gertatutako** materiaren deformazioa
- (16) uretan **egindako** oxigeno-neurketa

Bide honetan, adibideetan ageri denez, erlatibozko perpausak erabiltzen dira izenlagunak gaberik. Erlatibozko perpauseko aditzak lotura-betekizuna du (haren bidez lotura sintaktikoa ezartzen da izenaren eta adizlagunaren artean) eta ia hutsik dago adieraz: (15) adibidean berria ematen da zerbait gertatu dela eta (16) adibidean ekintza bat egin dela, baina ez batean zer gertatu den ez bestean ez zer ekintza egin den zehazten da; informazio hori *deformazio* eta *neurketa* izenek dakarte. Egia esan, literaturan ez dira erruz erabiltzen halako aditzak: beren eduki semantiko osoa daukaten aditzak erabiltzera makurtzen dira idazleak.

Nire ustez, aditz-izenaz baliatzea da biderik egokiena baldin gaztelaniazko nominalizazioaren izen-sintagmaren itxurari eutsiko bazaio euskaraz (gerora ikusiko dugu, haatik, nominalizazioaz besterik ere erabil daitekeela erdal nominalizazioaren ordainean). Gorago adierazia denez, egitura horrek, aditz-izenak alegia, halako bitasuna ageri duelarik aldi berean izen zein aditz gisa joka dezake, segida osoaren esanahia nabarmenki aldatu gabe:

- (17) a. Baina[argia urdinaren gaman agertzeak] langa energetikoa bikoizten du
- b. [L sistema isolatu batean kontserbatzea]¹¹ espazioaren isotropiaren mende dago
- c. Teknologia modernoek eta [etxeetan irratia izateak] asko zabaldu dituzte ideia hauek
- (18) a. #Baina[argiaren urdinaren gaman agertzeak] langa energetikoa bikoizten du
- b. #[L-ren sistema isolatu batean kontserbatzea] espazioaren isotropiaren mende dago
- c. #Teknologia modernoek eta [irratien etxeetan izateak] asko zabaldu dituzte ideia hauek

Bi multzoetako adibideetatik, (17)koei deritzet argiago eta egokiago testu teknikoetarako, agerian eusten dietelako perpaus nominalizatuko

---

¹¹ Badago *L* letra sistemaren izentzat jo eta, ondorioz, irakurketa okerra egitea (*L* deritzon sistema isolatu batean). Halako arriskua *L* letra aposizioan jarriz saihestu daiteke; horretarako, baina, letra hori zeri dagokion jakin behar da lehenik: *L partikula, eremua...*

kasu-markei. Bigarrenekoetan (18), berriz, kasu-markaren ordeztea gertatzen da: genitiboa (*noren*) ageri da absolutiboaren (*nor*) ordez (*argiaren*, *L-ren*, *irratien*). Eta ordezte hori dela zio, lotura sintaktiko eta, ondorioz, semantiko okerrak gauza daitezke: (18a) adibidean, *argiaren* izenlagunak *urdinaren gaman agertzea* nominalizazioa modifikatzen du, baina halaber *urdin* izenaren¹² edo *urdinaren gama* izen-sintagmaren osagarritzat jo daiteke; gauzak horrela, irakurlea, egitura interpretatu behar duenean (irakurleak, izatez, ez du idazleak esan nahi duena irakurtzen, haren hitzak interpretatzen baizik), aukera egin beharrean gertatzen da egin daitezkeen hiru interpretazio horien artean, eta, ohikoena izanik, izenlaguna izen hurkoenaren osagarritzat jotzera makurtuko da. Hortaz, bigarren adibide multzoan baliatutako bidea ez deritzot oso egokia denik testu teknikoetan erabiltzeko; halako testuetan, alabaina, argitasunari edo anbiguotasunik ezari begiratu behar zaio oroz gainetik, eta (18 a-c) adibideetan hizpide dugun egiturak, bitara uler baitaiteke, gerizatzen edo oztopatzen du testu teknikoan ezaugarri hori¹³.

c) Osagarrien metaketa

Nominalizazioetan zuzendu beharreko beste oker bat, halaber, osagarrien metaketatik etor daiteke. Makur hau, izatez, ez da nominalizazioen berezkoa, baizik edozein izen-sintagmatan suerta daiteke (atal honetan esanak, beraz, izen-sintagma arruntetarako ere har daitezke kontuan).

Osagarrien metatzea bera ezin jo daiteke hutsegitetzat, nahi adina modifikatzaile¹⁴ egotz baitakioke izenari eskuinean zein ezkerrean; baina, tentuz egiten ez bada, gorabeherak ekar ditzake pragmatikan eta semantikan. Lehenengoari, hau da, pragmatikari dagokionez, gizakiok oroimena mugatua daukagulako, eta izen berari osagarri anitz (direla izenlagunak direla erlatibozko perpausak) egokitzen bazaizkio eragozpenak izan ditzake irakurleak haien bidez emaniko informazio guztia gogoan atxikitzeko. Eta bigarrenari dagokionez, irakurleak lotura semantiko ezegokiak edo nahi ez direnak gauza ditzakeelako izen-sintagmaren baitan: gogoan hartu behar dugu, gorago esan bezala, irakurleak testua interpretatzen duela, idazleak esan nahi dituenak «asmatzen» dituela, eta, beraz, ez duela alde zurretik jakiten zein izenlagun zeini lotu behar zaion; nolabait esateko,

---

¹² Izatez, ez da izena, adjektibo substantibatua baizik. Hau da, adjektiboak izenaren betekizuna hartzen du, modifikatzen duen izena (*kolore*, nonbait) ezabatu delako.

¹³ Aipatuaz gain badira beste zenbait arrazoi testu teknikoetan egitura honetaz ez baliaitzeko. Batzuk, euskalkiei dagozkie eta beste batzuk erregistroari.

¹⁴ Deitura horren pean izenondoak, izenlagunak, erlatibozko perpausak eta determinatzaileak sartuak dira.

igarri behar du izen-sintagmaren barruko izenlagun guztiak sintagma horretako ardatz-izenari dagozkion ala, aitzitik, haietarik baten bat sintagma horretako beste izenlagun bateko izenaren osagarri den. Hona oker honen bi erakusgai:

- (19) XXI. mendearen erdialdetik aurrerako Lurraren klimaren aldaketa garrantzitsuaren perspektiba...
- (20) QCD teorian oinarrituriko zenbait kalkuluk bidea eman dute materiaren egoera berri baterako aldaketa aurretateko

(19) adibidean, zein izenen osagarri dugu *XXI. mendearen erdialdetik aurrerako* izenlaguna? *Lur, klima* ala *aldaketa* izenaren osagarri? Eta nola ulertu behar da (20)an nominalizazioa? Zerbait —aurretiaz aipatua, nonbait— materiaren egoera berri batera aldatzen dela ala materia egoera berri batera aldatzen dela? Irakurleak horrelako gogoetei denbora eskaini behar badie, kontua eman dezakegu egitura ez dela egokia testu teknikorako eta, beraz, informazioa bestetara eman behar dela.

Nominalizazioaz bestelako bideak

Orain arte aztertu dugu zer den nominalizazioa, nola sortzen den euskaraz eta haren inguruan zer-nolako arazoak ager daitezkeen erdarazkoaren ordain zuzenean erabiltzen delarik. Atal honetan jorratuko dugu, ordea, bide horretaz beste zeinetaz balia gaitzkeen erdal nominalizazioa euskaratzeko. Horretarako, geure itzulpen teknikoak ulertzeko erari eusten diogularik, gogoan hartu behar da, lehen-lehenik, ezen, gorago esana denez, mezuari emango diogula lehentasuna eta bigarren mailan utziko dugula, horrenbestez, sorrera-hizkuntzako (gaztelaniazko) forma atxikitzea.

Beste bide horiek, hala ere, ez daude sistematizaturik; alegia, ez daude sailkaturik erdal nominalizazioaren arabera, honen mota edo tankera bakoitzari itzulbide bat edo beste egokitzeko. Hori, gainera, ez litzateke, nire ustez, zilegi edo bidezko izango; zeren zenbaitetan itzulbide bat baino gehiago eman dakioke nominalizazio berari, eta halakoetan itzultzaileak bere senaz baliatu behar du haietarik zein den egokiena erabakitzen. Halaber, gure helburua askoz ere apalago eta xumeagoa da, lan honetan ez baitugu besterik nahi beste bide horiek ere badirela agerian jarri baizik, eta, berebat, aditzera eman edo ulertarazi ez gatzazkiola noraezean nominalizazioari lotu behar. Darelako bide horiek jokamolde bakar batera jo daitezke: perpaus-egitura erabiltzea, hau da, ahal den neurrian perpausak erabiltzea, egitura sintaktiko guztiak agerikoak izan eta antz eman dakien.

Hasteko, (19) adibidetik abiatuko gara:

(19) La perspectiva de [un cambio importante del clima de la Tierra a partir de mediados del siglo XXI] pasará de ser una hipótesis científica y confidencial...

a) XXI. mendetik aurrera Lurrean izango den klima-aldaketa garrantzitsua...

b) XXI. mendetik aurrera Lurreko kliman izango den aldaketa garrantzitsua...

(a) eta (b) moldaketetan *izan* aditzaz baliatu gara erlatiboazko perpausaren bidez kasu-markak agerian atxikitzeko; hots, makulu-aditza erabili dugu. Baina areago fin dezakegu egitura, eta perpaus osagarri izenlaguna (*-lako*¹⁵ perpausa) erabili; horretarako, baina, izen egokia bilatu behar da (*uste, irudipen...*)¹⁶:

c) XXI. mendetik aurrera Lurreko klima nabarmenki alda daitekeelako (aldatuko delako) ustea/irudipena hipotesi...

Edo, besterik gabe, perpaus osagarri hutsa:

d) XXI. mendetik aurrera Lurreko klima nabarmenki alda daitekeela hipotesi zientifiko eta isilekoa izatetik eztabaida publiko eta politikoa izatera igaro zen...

(21) En 1919, el astrónomo Arthur Eddington demostraba durante un eclipse de Sol lo bien fundado de una las predicciones de Einstein —[**la curvatura de los rayos luminosos en las proximidades de un cuerpo de gran masa**].

a) 1919an eguzki-eklipse baten bitartean Arthur Eddington-ek frogatu zuen oso oinarri sendoa zuela Einstein-en iragarpen batek —argi-izpiak masa handiko gorputzen inguruetan kurbatzen direla, hain zuzen—.

(22) ...un rasgo que indica [**un intenso flujo de materia procedente de una estrella**].

a) ...izar batetik materia etengabe jariatzen dela erakusten duen ezaugarri bat...

¹⁵ Oraingo *-lako* hau ez da *-lako* kausazkoarekin nahastu behar. Bigarren hau kausazko mendeko perpausak sortzeko erabiltzen da: *Zergatik egin duzu hori? Nahi izan dudalako*. Lehenengoa, aldiz, bi atzizki (*-la* eta *-ko*) bat egitearen ondorio da, eta haren bidez perpaus osagarriak (*gaur egungo hipotesia da [A B baino handiagoa dela]*) izenlagun bihurtzen dira (*A B baino handiagoa delako hipotesia...*). Horri buruzko argibide gehiagotarako ikus [5], [6] eta [7].

¹⁶ Argi eduki behar da izen guztiek ezin har ditzaketela modifikatzaile gisa perpaus osagarriak.

- (23) Se pensaba que era imposible [el colapso de una estrella y su posterior conversión en un punto].
- Uste zen ezinezkoa zela izarra kolapsatzea eta gerora puntu bihurtzea
  - Uste zen izarra ezin zitekeela kolapsatu eta gerora puntu bihurtu
  - Izarra, uste zenez, ezin zitekeen kolapsatu eta gerora puntu bihurtu
- (24) [El hundimiento de una estrella gigante en un agujero negro] daría una amplitud más importante, que llegaría hasta ...
- Izar erraldoi bat zulo beltzean hondoratzeak askoz ere anplitude handiagoa ekarriko luke...
  - Askoz ere handiagoa izango litzateke anplitudea (baldin) izar erraldoiren bat zulo beltzean hondoratuko balitz, ...
- (25) Pero [la producción de luz en la gama del azul] duplica la barrera energética
- Argia urdinaren gaman ekoizteak, ordea, energia-langa bikoizten du
  - Argia urdinaren gaman ekoizten bada, ordea, energia-langa bikoizten da
- (26) Además, [la aparición de sales de estaño en el electrolito] mejora ostensiblemente el rendimiento de la batería.
- Gainera, elektrolitoan eztainu-gatzak agertzeak nabarmenki hobetzen du bateriaren errendimendua.
  - Gainera, elektrolitoan eztainu-gatzak agertuz gero, nabarmenki hobetzen da bateriaren errendimendua
- (27) [La desintegración de X] conlleva [un aumento de las partículas con un número bariónico medio superior al de las partículas provenientes de X].
- X-ren desintegrazioaren ondorioz, X-tik etorritako partikulek baino batez besteko zenbaki barioniko handiagoa duten partikulak ugaritzen dira.
  - X-ren desintegrazioaren ondorioz, mota jakin bateko partikulak ugaritzen dira, X-tik etorritako partikulek baino batez besteko zenbaki barioniko handiagoa duten partikulak, hain zuzen.
  - X-ren desintegrazioaren ondorioz, mota jakin bateko partikulak ugaritzen dira; partikula horiek handiago dute batez besteko zenbaki barioniko X-tik etorritako partikulek baino.

- (28) Algunos cálculos basados en la teoría QCD permiten predecir **[el cambio de la materia a un nuevo estado]**.
- a) QCD teorian oinarrituriko zenbait kalkuluren bidez aurre-san daiteke materia egoera berri batera aldatuko dela (den ala ez).
- (29) Técnicas recientes permiten calcular la densidad media del universo de otra manera (basandose en **[la determinación del campo de velocidades de una fluctuación de densidad con respecto al flujo de Hubble]**).
- a) Teknika berriagoen bidez bestetara kalkula daiteke unibertsoaren batez besteko dentsitatea (teknika horietan, dentsitate-gorabeheren abiadura-eremua Hubble-ren fluxuaren arabera xedatzen da).
- (30) Cuadro gráfico de **[la producción de mineral de hierro en Vizcaya desde el 1 de enero de 1860 al 31 de diciembre de 1899]**.
- Nominalizazio honen ardatz-izenak (*producción*) badu aurrekoen aldean bereizgarri bat, bereizgarri semantikoa: alegia, oraingo honetan ez du ekintza bera adierazten —hau da, bitarte hartan burdinaren ekoizpena gauzatu zela—, haren ondorio edo emaitza baizik —hots, bitarte hartan zenbat burdina ekoitzi zen—.
- a) Bizkaian 1860ko urtarrilaren 1etik 1899ko abenduaren 31 bitartean ekoitziriko burdin mineralaren (kantitatearen) koadro grafikoa
- b) Bizkaian 1860ko urtarrilaren 1etik 1899ko abenduaren 31 bitartean ekoitziriko burdin mineralaren kantitatea irudikatzen duen koadro grafikoa
- Honen antzera beste hainbat erdal nominalizaziok ere, hala nola *medida*, *descripción*, *descubrimiento*, *aportación* eta abarrek, ageri dute horrelako bitasun semantikoa, bi irakurketa hartzen baitituzte: ekintza eta emaitza (edo ondorioa). Ezaugarri semantiko hori kontuan hartu behar da nominalizazioen euskaratzean, ordain hauta esleituko bazaio.
- (31) **[El conocimiento de la influencia de la composición de los polvos de colada sobre las características de las escorias que se forman]** es básico para la selección de los polvos de colada más adecuados.
- Perpaus honetan bi nominalizazio ditugu, *conocimiento* eta *composición*. Lehenengoa (*conocimiento*) aurrekoen gisatsukoa da: oin-aditzaren izaera semantikoa du bereizgarri, *conocer* aditza egoera-aditza baita eta ez ekintza-aditza; baina gainera-

koan aurreko adibideetako nominalizazioen berdintzat jo daiteke (itzulpenean, hala ere, izena barik aditz jokatua erabili da: *jakin behar da*). Bigarrenari dagokionez, aldiz, haren adierari begiratu behar diogu, ez baitu ekintza adierazten (*hautsen osatzea*), eta ez, (33) adibidean bezala, ondorioa ere (*osatutakoa*), sorta edo multzo baizik, hots, hautsak osatzen dituzten gaien sorta; horrenbestez, ordain egokiago deritzot, oraingo honetan, *osagai* izenari (pluralean baina), *osaketa* izenari edo *osatz* aditz-izenari baino.

- a) Galdaketa-hautsik egokienak hautatzekotan, noraezean jakin behar da zer-nolako eragina duten hauts horien osagaiak sarren ezaugarrietan.

(32) Dicho impulso aporta, en la mayoría de los casos, la prueba de **[la viabilidad tanto técnica como económica de las energías renovables en condiciones normales]**.

- a) Halako bulkadak frogatzen du, gehienetan, energia berreskuragarriak baliagarriak direla egoera arruntean teknika zein ekonomiaren aldetik.

(33) El constructor del edificio ha de tener en cuenta **[La flexibilidad de la viga en esas condiciones]**.

- a) Etxegileak kontuan hartu behar du habea malgua den ala ez halako egoeran
- b) Etxegileak kontuan hartu behar du zenbateraino/zein neurritan den malgua habea halako egoeran
- c) Etxegileak kontuan hartu behar du habeak halako egoeran duen malgutasuna

Ohar bat egin behar da (35) eta (36) erdal nominalizazioez (*viabilidad, flexibilidad*); ez baitira, aurreko guztiez bestera, aditzetik sortuak (**viabilizar, *flexibilizar*), izenondotik (edo izenondoa + *izan* egituratik) baizik: (*ser* +) *viable* eta (*ser* +) *flexible*. Eta semantikan ere ageri dute bereizgarria: tasuna adierazten dute, ez ekintza.

AZKEN IRUZKINA

Argi utzi behar da, bukatzeko, euskaraz zilegi dugula nominalizazioa erabiltzea, baina, berebat, baztertzeko joera dela egitura horietaz larregi baliatzea (sortzen den egitura iluna denean, batez ere). Eta testu tekniko-zientifikoetan, tamalez, erruz erortzen gara bekatu horretan: hizkera edo estilo tekniko-zientifikoari egotzi ohi zaizkion ezaugarrietarik, hain zuzen, horixe dugu, hots, nominalizazioa ugari agertzea. Nominalizazioaren erabiltze

eragabe hori, ordea, gaitzetsia dago estilo-liburu gehienetan, ez euskarazkoetan bakarrik [8], [9], baita gaztelaniazkoetan ere [10], [11], eta zientifiko ez diren testuetarako zein direnetarako. Eta haietan aholku bera emanda: ugariago baliatu behar da perpaus-egituraz eta gutxiago izen-sintagmaren egituraz (nominalizazioaz); horrela jokatuz, izan ere, testu argiak eta bizitasun handiagokoak ontzen dira.

BIBLIOGRAFIA

- [1] SATORRE, F.J. 1999. «Los complementos del nombre». *Español Actual*, (15-30) Arcos/Libros, S.L.
- [2] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA DE LA LENGUA. 1999. *Gramática descriptiva de la Lengua Española*. BOSQUE, I. & DEMONTE, V. (zudendariak), Espasa, Madrid.
- [3] EUSKALTZAINDIA. 1993. *Euskal Gramatika Laburra: Perpaus bakuna*. Euskaltzaindia, Bilbao.
- [4] ZABALA, I. 1999. «Izen-sintagma konplexuak: adjektiboen eta izenlagunen segidak». *Zenbait gai euskara teknikoaren inguruan*. ODRIUZOLA, J.C. (Koord.). UPV/EHUko Argitalpen Zerbitzua. Leioa.
- [5] EUSKALTZAINDIA. 1999. *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak-V (Mendeko Perpausak-1)*, Euskaltzaindia, Bilbao.
- [6] ALBERDI, X., GARCÍA, J., UGARTEBURU, I. 2000. «Perpaus osagarri izenlagunak: tradizioa (I)». *ASJU*, XXXIV-1, 5-64.
- [7] ALBERDI, X., GARCÍA, J., UGARTEBURU, I. 2000. «Perpaus osagarri izenlagunak: tradizioa (II)». *ASJU*, XXXIV-2, 231-289.
- [8] GARZIA, J. 1997. *Joskera Lantegi*. Vitoria-Gasteiz: HAEE-IVAP.
- [9] HAEE. 1997. *Argiro idazteko proposamenak eta ariketak*. Vitoria-Gasteiz: HAEE-IVAP.
- [10] CASSANY, D. 1995. *La cocina de la escritura*. Anagrama. Barcelona.
- [11] C.B.E. 1987. *Manual de estilo: Guía para publicaciones médicas*. Salvat Editores, S.A. Barcelona.